

CULTURA CREȘTINĂ

APARE, CU EȘCEPTIA LUNILOR IULIE ȘI
AUGUST, LA 10 ȘI 25 n. A FIECĂREI LUNI.

Abonamente:
Pe un an: cor. 10.
Pe 1/2 an: cor. 5.
In străin.: cor. 12.
Numărul 50 bani.

REDACȚIA:
Dr. Ioan Sâmpăleanu, Ștefan Roșianu, Dr. Victor Macaveiu, Dr. Alexandru Nicolescu, Dr. Alexandru Rusu și Dr. Ioan Coltor.

Redacția și Administrația:
»Cultura Creștină«.
Balázsfalva.

La aniversara edictului din Milan.

Zilele acestea se va ținea și aici la Blaj o mică serbare, cu caracter școlar, din prilejul centenarului al 16-lea dela publicarea edictului din Milan, prin care nu numai se îngădui creștinilor să-și profeseze liberi credința, ci se dete voie totodată ori și cui, să îmbrățișeze creștinismul. Bisericile smulse cu puterea, cum și bunurile confiscate dela creștini aveau să li-se restituie, iar posesorii lor de până acum să fie despăgubiți din vistieria statului. -- Cu acel prilej pe lângă „Imnul crucii“, o nouă compoziție a măiestrului Mureșianu, se va stăruii probabil în vre-o disertație ori în vre-un discurs festiv asupra multor momente vrednice a fi pomenite. Edictul dela Milan și însași personalitatea autorului principal Constantin cel mare — în biserică greacă, și cel sfânt — prezintă întru adevăr o mulțime de probleme de ordin științific și istoric.

In special atitudinea personală a lui Constantin, față cu noua credință este și a fost totdeauna o temă de discuții lungi și fierbinți, cu o literatură astăzi destul de mare.

Vieața și faptele lui, de după publicarea edictului dela Milan, ni-l prezintă întru adevăr ca pe un domnitor creștin, dar lipsit încă de virtuțile creștinești, lipsit încă, de pildă, de stăpânirea de sine, iubitor de podoabă externă, aplecat spre lauda și măgulirea omenească deșartă. Duhul religiei ce o profesă încă nu l-a fost pătruns întru atâta, încât să poată fi prezentat în fața istoriei ca idealul unui creștin. Anumite idei și concepții religioase concrescute cu vieața-i de mai înainte, numai pe încetul puteau să fie îndepărtate, mai ales în mijlocul unei societăți și a unei epoci așa de apropiate încă de prigonirile deo-

clefiane. Copilăria sa și-o trăise Constantin încă în vremea, când — după spusa istoricului bisericesc Eusebiu — ascuțișul sabiei se tocise și carneficii oboșiți se perândau în executarea sentințelor de moarte rostite asupra capetelor creștinilor. „Defecerunt carneficum manus, et succedentes sibi invicem fatigati sunt: hebetata est acies gladii. Videbam fessos residere carnifices, vires resumere, animos reparare, mutare gladios, diem quoque ipsum, non sufficere ad poenam“ — scrie Eusebiu în a sa „Istorie bisericească“ (VIII, 9), despre persecuțiile înaintașilor nemijlociți ai lui Constantin.

*

Că Constantin nu a realizat în persoana sa deplin idealul unui domnitor creștin, nu scărăște meritul lui, de a fi pus, prin edictul dela Milan, o pârghie puternică la înălțarea unei noi ordini sociale a unor noue raporturi, cari au schimbat cu desăvârșire fața lumii de până atunci.

Acelaș Eusebiu spune, că martirii creștini, chiar și copii cei mici, cântând psalmi și înțonând imni lui Dumnezeu așteptau să le vină rândul la moarte, temându-se numai, ca să nu rămână, la apusul soarelui, de tovărășia celorlalți... Stăruința aceasta, dovedită în cursul cruntelor prigoniri, avea lipsă numai de edictul de toleranță al unui împărat — care să îngăduie libertatea cultului creștin — pentru ca în scurtă vreme întreagă societatea să fie străbătută de spiritul religiei creștine, ca acest, spirit să pătrundă și să reguleze în curând toate diferitele raporturi dintre om și om.

De numele lui Constantin va rămâne legat momentul, când ideile profesate de Biserica creștină au căpătat libertate de acțiune. Ceeace a produs aceasta libertate de acțiune a bisericii pe terenul științei teologice, în veacul edictului dela Milan, se poate resumă în numirea ce se dă aceluși veac: veacul cel mai înfloritor al literaturii creștine, veacul marilor sfinți părinți ai Bisericii. Ceeace a produs aceasta libertate de acțiune a bisericii pe terenul vieții religioase-morale, sunt pildele mari ale sfinților, sunt nenumărații asceți și monahi, sunt instituțiile de caritate, sunt templele splendide ridicate în onoarea diferitelor taine ale credinței creștine.

În sfârșit, idea libertății bisericii, preconizată prin edictul milanez a înălțat, în veacurile următoare, în Apus, acolo unde popoarele germanice au venit pe ruinele vechiei împărății romane, clădirea aceea a unei ordini sociale caracteristice, când

biserica este, în faptă, povăţuitoarea neamurilor, când legile ei, dreptul ei canonic se cuprinde în acelaşi Corpus juris cu cel civil, când cuvântul ei se spune şi se ascultă în toate afacerile vieţii publice şi private.

Acest amestec şi aceasta situaţie a bisericii, — în carea unii dintre cei moderni văd pricina tuturor relelor veacului de mijloc — a fost unicul mijloc de a conserva cultura omenească, cea sufletească şi cea morală, în acelea veacuri ale copilăriei neamurilor, romanice şi germane, din apusul Europei şi de a o transmite timpurilor noastre. O recunosc şi o spun aceasta oameni, prin talentul lor, prin credinţa lor, mai pe sus de orice suspăţune. Aşa scrie Herder¹⁾: „Ierarhia romană a fost poate un jug necesar, o cătuşă absolut de lipsă pentru popoarele selbatiche, necivilizate ale veacului mediu; fără de ierarhia aceasta Europa ar fi ajuns probabil o pradă a despotismului, un teatru de vecinice neînţelegeri, ori chiar o pustie mongolică“.

În Răsărit, în aceeaş vreme, politica împăraţilor bizantini a făcut din biserică o „mumie“, o sclavă, o unealtă a statului, restrânsă şi mărginită în libertatea ei de cătră „rezoanele de stat“ şi de aci poate se explică întunecul cultural, ce a domnit şi domneşte încă, acolo, de unde odată veniă lumina întregei lumi.

*

Situaţia bisericii în mijlocul lumii de astăzi şi mai ales raportul ei cătră statul modern din Europa — aşa cum s'a cristalizat el în urma revoluţiunei franceze — îl găsesc bine descris în plângerea episcopilor germani, rostită la mormântul sf. Bonificiu, din prilejul aniversării edictului dela Milan: „Abia mai este vre-o ţară, în care biserică să mai aibă măsura deplină a libertăţii, ce i-a acordat-o Constantin şi care i-se cuvine. În atâtea ţeri... în loc de libertate, nizuinţe fatale de-a restringe libertatea de mişcare şi desvoltare a bisericii, de a suprimă înrîurinţa ei, de a o scoate din şcoală, din legislaţie, din vieaşa publică, de a-i împiedecă chiar şi activitatea caritativă, de a-i reteză pomul înfloritor al vieţii monahale, de a-i supraveghea cu neîncredere toate mişcările ei de vieaşă“.

Unde va duce îndumnezeirea modernă a statului, unde va duce laicizarea absolută a societăţii moderne, o spun deja

¹⁾ Ideen für Geschichte der Menschheit, Th. IV. S. 303, citat la Alzog, Hdb. der Universal Kirchengeschichte ed. 1872 vol. I. p. 402.

semnele ce le găsim în țara „libertății absolute“, în Franța. Acolo se vorbește deja despre o selbătăcire a moravurilor, „abaissement des caractères“, se constată o înmulțire a criminalilor tineri, o scădere a simțului datorinții. Un scriitor francez (Adolph Retté) scrie din cuvânt în cuvânt: Dupăce Dumnezeu e alungat de pretutindenea, mai rămâne numai jandarmul, spre a rețineă poporul suferind, care așteaptă cu dor să-i vină rândul lui, ca să-și petreacă. În ziua în care jandarmul va trece în tabăra dușmană — și ziua aceea va veni cu siguranță — va începe debalul, prăbușirea...

*

Jubileul Constantinian nu este deci numai praznicul unui eveniment mare al trecutului. Deodată noi prăznuim în edictul milanez și adevărata temelie a întregii culturi omenești de astăzi.

Și el ne este și un punct luminos pentru viitor.

Mândrii Cezari romani socotiră că vor putea să înăbușe cu puterea credința creștinilor. Unii din ei și triumfaseră deja, prin inscripții serbătorești: Nomine Christianorum deleto, qui rem publicam evertabant, ori: superstitione christiana ubique deleta! Și totuși, fiul și urmașul acestor Cezari recunosc, trebui să recunoască, că peste atotputința lumească a unei împărății, a biruit puterea spirituală a bisericii.

Dr. VICTOR MACAVEIU.

Astronomia și credința.

— Câteva puncte de atingere. —

Cerul minunat presărat cu stele, soarele, luna și peste tot universul a avut totdeauna darul de a atrage privirile și cercetările oamenilor. Când instrumentele astronomice erau mai primitive, firește că și părerile despre univers erau mai naive. Așa bunăoară au fost și sunt și azi popoare, cari îndumnezeesc soarele pentru căldura și lumina ce o împrăștie din belșug; iar prin Egipt erau o seamă de cetevi de stele cari din poziția stelelor profețeau soarta singuraticelor persoane sau a lumii întregi, în evenimentele ei mari.

Stăm mirați în fața științei astronomice a vechiului Sosigenes din vremea lui Iuliu Caesar, care a socotit „mișcarea“ soarelui, punând astfel temelul călindarului de azi, a împărțirii

timpului. Dar oameni cu știință serioasă ca acesta, sunt apariții rari; până bine de curând părerile despre univers erau peste tot foarte naive.

Știința vechilor cetăți de stele s'a dezvoltat în știința frumoasă, desvălitoare de taine minunate și înălțătoare, a astronomiei, abia după descoperirea telescopului prin Galilei și Herschell.

La lumina acestei științe stăm uimiți în fața mărimii nemăsurabile și necalculabile a lumii; și cercetând și cunoscând tainele sublime ale cerului, cădem în genunchi în fața bunului Stăpân al lumii, care toate aceste le-a zidit și cu puterea Sa face ca fiecare parte a acestui complet armonios să-și urmeze calea croită, fără să se abată dela aceea, fără să producă tulburare sau primejdie în univers. Pânăcând credeam că pământul e centrul lumii, soarele părea a fi unul din servii lui mai mari. Azi — mulțămită instrumentelor perfecționate — știm, că soarele este de 1.300,000 ori mai mare ca pământul nostru, și masa lui e de 320,000 ori mai grea decât a acestui glob de tină, care e locașul nostru. Se vede a fi foarte aproape de noi deși este la o distanță de 149 milioane kilometri. Apoi Iupiter e de mii de ori mai mare decât pământul nostru, având dela soare o depărtare de vre-o 772 milioane kilometri. Cea mai depărtată planetă (stea călătoare) e Neptun, în depărtare de 4463 milioane kilometri dela soare. Și această depărtare uriașă și aproape de neînchipuit încă nu e marginea universului. Stelele fixe sunt mult mai depărtate. Cea mai apropiată stea fixă de noi e « Centaurului, care e de 9000 de ori mai departe de noi ca Neptun de soare. Sunt stele de mii de ori mai mari ca soarele nostru, dar cari din cauza depărtărilor uriașe totuș abia se văd, ori se văd strălucind ca celelalte stele mai mici. Sirius de pildă e de mii de ori mai mare decât soarele; lumina lui sosește la noi în 28 ani, iar de pe steaua polară în 31 ani. Dar mai mult, în universul fără margini sunt mai multe sisteme solare, deosebite de al nostru, cu lumea lor aparte.

Astfel s'arată mărimile și depărtările neînchipuite, așezate de atotputernicul Dumnezeu în adâncul veacurilor, în negura nestrăbătută...

Ar trebui un șir întreg de cărți spre a adună rezultatele sigure și dovedite prin calculi ale astronomiei. Toate ne învață, că Celce a zidit aceste lumi prin cuvântul Său, este un spirit su-

perior, este o ființă vie, atotputernică. Din contemplarea acestor și altor adevăruri dovedite simțim ce nemărginit de mici, nemărginit de neînsemnați suntem pe lângă Ziditorul, și cu ce mărire și cinste, cu ce dragoste și mulțămită îi suntem datori. Vedem că noi cu întreg globul nostru dimpreună nu suntem nici măcar firul de prav al drumului, nici măcar un atom de cenușă în fața lumii necuprinse.

*

Văzând aceste proporții uriașe și regularitatea punctuală care domnește în lume, și dela care nu este abatere, simțim că materia nu s'a putut face dela sine, că lumea aceasta nu s'a putut formă, cum zic materialistii „din gruparea moleculelor și materiilor neorganice pornite spre mișcare“. Nu, măreția, ordinea și finalitatea din întreg universul strigă după Dumnezeu concepției noastre teiste. Altfel ea nu se poate explica.

Această părere creștină, care prin descoperire a ajuns o dogmă a noastră, o întăresc genii și spirite înalte acele, cari au inventat cele mai însemnate instrumente și au stabilit legile cele mai fundamentale, de acele cari au ridicat astronomia la rang de știință. Așa *Newton*, care a descoperit legea atracției universale și a fost cea mai înaltă minte în matematica astronomică, se întreabă¹⁾ „Cine a zidit aceste milioane de lumi, cine a zidit acest ecvilibru minunat între ele, care umple de uimire mintea cercetătoare?“ Și tot el nu ezită să răspundă: „Dumnezeu“. Și peste tot toate mințile mari și geniale, cari singure au lucrat pentru cultura universală mai mult ca veacuri întregi cari au pus bazele astronomiei de azi prin invențiile lor, toate au avut credința într'un Dumnezeu personal, Creator a toate. De pildă *Copernicus*, care a găsit și arătat că centrul lumii noastre văzute e soarele, că adecă planetele, stelele se învârtesc în jurul soarelui, și care a determinat sistemul solar de azi — primit de lumea întreagă —, a fost de această credință până la sfârșitul vieții sale. *Galilei*, care a descoperit legile mișcării pământului și a inventat ochiurile și microscopul, *Herschell*, împreună-lucrătorul acestuia, *Arago*, *Euler*, cari au compus mapa cerului, astronomul vestit *Kepler*, apoi vestitul francez *Leverrière*, care a aflat planetul *Neptun* (1846) și a compus tabelele planetare, — toți aceștia și alții, cari au

¹⁾ Oeuvres de Newton, tom IV.; trad. latină de Clarke.

fost fala științei și a minții omenești, sprijinesc cu greutate concepția teistă. Dar pe lângă aceștia mai vechi și mai de frunte, sunt și astăzi foarte mulți, putem zice cei mai mulți cercetători vrednici și cunoscuți în ale astronomiei, cari profesază aceeaș credință.

O seamă de astronomi moderni nesocotesc însă — spre uimirea noastră — convingerile acestor genii și se închină materialismului; se alătură și ei la șgomotul acelora cari vreau să monopolizeze știința, și declară de „rămași de lume“ „retrograzi“, „uritori ai științei adevărate“, „prietini ai întunericului“ pe toți aceia cari nu se lasă terorizați de aceste fraze și cred într'o lume supranaturală.

Intre ei sunt unii cari tăgăduesc existența a tot ce nu e materie (Dumnezeu, suflet șcl.), adecă sunt atei formali: Zöllner, E. Abbè, Raymond. Vestitul Flammarion uneori tăgăduște existența lui Dumnezeu¹⁾, altădată se alătură acelora, cari nu neagă existența lui Dumnezeu, dar nu crede în vre-o influință directă a lui în formarea și mai vârtos în desvoltarea și cârmuirea lumii²⁾. Acești astronomi cearcă să tragă tot ce-i în legătură cu știința lor pe calapodul materialiştilor, — adeseori numai să nu fie siliți să mărturisească și să recunoască o putere supranaturală, cum o spune R. Virchov³⁾: „Dacă nu voesc să admit teoria (??) creațiunii, dacă nu voesc să cred într'un Creator, atunci *sum silit* să mă împac cu autogeneza (nașterea dela sine a vieții)“. Dar ei se unesc într'un singur lucru, în aceea, că exchid în teoriile lor pe Dumnezeu; încolo teoriile lor sunt foarte schimbăcioase și se dovedesc tot mereu de absurde din partea altora, cari vin cu teorii noue.

Unii zic bunăoară, că lumea e „gruparea atomilor și a moleculelor și a altor materii neorganice pornite spre mișcare“. Acești domni uită însă legea cunoscută a inerției, după care un corp oarecare rămâne în starea lui de repaos, pânăcând o forță dinafară nu-i schimbă această stare. Dar cine a schimbat această stare a atomilor și a moleculelor? De sine nu s'a putut schimba, deci a făcut-o Dumnezeu. Dar ei ne mai rămân datori cu răspunsul și la întrebarea: cum s'au ivit

¹⁾ »O călătorie la cer“, trad. rom. în „Bibl. p. toți“.

²⁾ „Urania“, „Lumea planetelor“, „Ce e cerul?“, „Lumea“. ș. a.

³⁾ „Freiheit der Wissenschaft“ la P. Hellon în „Cultura Creștină“ nr. 10. 1912.

atomii în lume? De unde au răsărit? După Dr. A. Konrad¹⁾, planetele și corpurile cerești s'au făcut din eter, a cărui forță în părțile acele era mai mare ca în alte părți. Dar sunt nenumărate teoriile privitoare la originea lumii, numai cât toate sunt combătute de alte noue, și nici una nu poate explica, cât de cât plauzibil, începutul lumii fără crearea din partea lui Dumnezeu cel puțin a materiei prime.

O întrebare însemnată și mult cercetată este în astronomie: de unde s'a ivit vieța organică pe pământ și eventual și pe celelalte corpuri cerești unde este vieță, sau cel puțin se presupune (Marte, Cassiopeia ș. a.); sau cu alte cuvinte: cum s'a prefăcut materia moartă în vie? Ceice monopolizează știința, Häckel și ceilalți moniști-materialiști, își pun toate puterile sa dovădească autogeneza — nașterea dela sine — a vieții. S'au plăzmit mii de explicații curioase și naive, adeseori ridicole, cari le pun înaintea lumii ca rezultatele sigure ale științelor experimentale și a înaintării spiritului omenesc, cercând să ne terorizeze pe toți ca să credem învățăturile lor și să le ținem de infalibile. De fapt însă învățăturile aceste ni-se prezintă fără dovezi convingătoare. Așa de pildă Chr. Winer ne spune: „Când pământul nostru era într'o stare fluidă-focoasă... organizmele vii *au trebuit* să ia naștere din atomii fără vieță între împrejurări cu totul necunoscute astăzi“²⁾. Minunate argumente, nu-i așa?! „A trebuit... între împrejurări necunoscute“! Și aceste-s „rezultatele științei“, care nu ne spune nimic despre aceea *cum* anume au trebuit atomii să se facă vii.

Putem susține aceasta, pentru ca explicațiile pe cari totuș le dau sunt deadreptul ridicole. Așa Schaffhauser, ne spune că aerul, apa și unele substanțe minerale s'au închiegat (sub influința luminii și a căldurii), formând așa numitul „protococcus“, germenul vieții. Iar Helmholtz, Richter și a. ne spun că primele vietăți au ajuns la noi din depărtări mari ale universului; după Svante Arrhenius germenii aceștia plutesc prin văzduh și cad când pe o planetă, când pe alta. Atâta doar, că și el a uitat să ne spună, că acolo, de unde au ajuns organizmele vii!

Iată ce spune și Prayer, care voia ca argumentul lui să fie luat în serios și fără zimbet: „Universul la început a fost

¹⁾ Die Natur des Weltäthers, Graz, 1913.

²⁾ V. P. Hellon, „Problema vieții“ în „Cult. Creștină“, nr. 10. 1912.

o ființă vie, un organism gigantic și focos, care respira vapori; sângele îl alcătuiau metalele topite, hrana meteorii“¹⁾).

Lipsa de putere doveditoare a acestui fel de argumente au cercat apoi să o suplinească cu apucături păcătoase, trîmbițate în lume cu sgomot mare, cum a fost cunoscută falsificare de clișee a lui Hăckel, pentru a arăta asemănarea embrionului omenesc cu cel al moimei. S'au încercat apoi să producă pe cale chimică microbi și bacterii (Pouchet), ba chiar și organism omenesc (F. Wagner). Nereușind aceste încercări au căutat ființe vii, simple și fără organism, stătătoare numai din nucleu albuminoid. Și într'o vreme se vestea lumii că au aflat o astfel de ființă, botezată în cinstea semizeului din Iena: „Bathybius Hăckelii, care ar fi începutul vieții organice. Despre acest vestit „Bathybius“ a dovedit însă chimistul Buchman, că e o simplă materie gelatinoasă, lipsită total de vieață.

Autogeneza vieții nu se poate deci dovedi. Ea pare a fi ghicită anume spre a nu recunoaște nimic supranatural, cum o mărturisește aceasta însuș Hăckel și cum o recunoaște materialistul R. Virchov²⁾: „Păcat, o dovadă concretă în favorul autogenezei *nu există*. Nici un om n'a constatat până aici autogeneza vieții. Oricine întărește a o fi observat, a fost combătut de naturaliști, nu de teologi.“ — Oameni competenți (s. p. lord Kelvin) au declarat că imposibilitatea acestei teorii e tot atât de infalibilă, ca și legea gravitațiunii universale. Rămâne deci dovedit că toate încercările de explicare a originii lumii, cu excluderea puterii lui Dumnezeu, au ramas de rușine.

*

Dar astronomii moderni nu se îndestulesc cu aceea că susțin aceste învățături false, ci vreau să arate că sfânta Scriptură cuprinde greșeli mari, cari s'au dovedit, cum e de pildă zidirea lumii în șasă zile, oprirea soarelui la Iosue și alte de acest fel.

Acești domni uită însă, că sf. Scriptură nu vrea să ne dea tratate de geologie și astronomie, ci istoria descoperirii religiei date de Dumnezeu, în cadrele căreia lucrurile privitoare la astronomie și geologie sunt date sub respect geocentric respective antropocentric. Considerând însă acest punct de vedere, până acum nu s'a putut dovedi nici o contradicere între înțelesul adevărat al sf. Scripturi deoparte și între rezultatele *pozitive* al științei de altă parte.

¹⁾ Naturwissenschaftliche Probleme.

²⁾ Freiheit der Wissenschaft, la P. Hellon locul cit.

Să nu uităm apoi, că lucruri cari au fost aflate mai târziu și au făcut furoare, dispute și lupte, în sf. Scriptură se cuprindeau deja de mult, cu sute de ani mai înainte. Să luăm numai câteva. Rotunzimea pământului a făcut vâlva mare și s'a discutat până de curând, pe când deja la Isaia (40, 22) cetim: „Celce șede peste rotunzimea pământului“. Se pare invenție nouă și necrezută și aceea că și pământul atârână în gol ca celelalte corpuri cerești, la Iob (26, 7) cetim însă: „A spânzurat (atârnat) pământul asupra nimicului“. Din lava fierbinte și pietrile topite în vulcani s'a dedus că în mijlocul pământului este foc, și deja la Iob e scris (28, 5): „Pământul din care răsare pânea, dedesupt se surpă de foc“. Greutatea aerului încă a fost discutată chiar și după experimentul lui Toricelli, pe când Iob spune (28, 25): „când dădu greutate vântului“.

Adeseori auzim apoi că Biserica persecută pe învățați. Mai vârtos se aduce înainte cazul Galilei. Numai cât ăsta nu dovedește nimic.

Teoria lui Galilei eră adecă nouă, se opunea credinței înrădăcinate de veacuri și aparenței, și nu era încă dovedită. Dar și așa, până când a rămas numai la astronomie, nimeni nu l-a persecutat ci au discutat cu el; când voia însă să-și conformeze teoria cu sf. Scriptură, a pășit pe teren bisericesc, și fiindcă de fapt a explicat greșit unele locuri ale sf. Scripturi, a fost judecat cu tot dreptul. Temnița lui nu era însă cum ne spun astronomii noștri, eră numai deținut până s'a sfârșit cercetarea, dar putea umblă și scrie după plac.

În multe părți mai atacă astronomii moderni credința pozitivă și existența lui Dumnezeu, degradând astfel știința aceasta frumoasă și instructivă la o propagandă a spiritului contrar credinței adevărate. Adevărul nu poate fi însă întunecat. Pentrucă sunt frumoase și minunate lucrurile cari le învățăm din această știință, dar nici decât nu sunt contrare credinței pozitive. Ele dimpotrivă formează un întreg armonios cu credința, cum dovedesc mințile mari și geniale, cari au pus baza acestei științe. Teoriile nesigure, schimbăcioase, răsturnate tot mereu prin alte teorii sau prin invențiile realizate prin instrumente perfecționate, nu „pot ținea locul credinței la omul cult“ cum ar vrea unii din astronomii noștri¹⁾, pentrucă credința cu nimic nu poate fi înlocuită.

GHEORGHE M. PTEANCU.

¹⁾ Cfr. I. Corbu, Ad astra.

Biblia lui Șerban Cantacuzino.

Dupăce publică Dosofteiu liturghia în românește, se simte lipsa de toate cărțile necesare la săvârșirea cultului divin, și în special de Apostol și Evanghelie. Testamentul nou dela Bălgrad eră o carte prea mare, ca să poată fi întrebuințată cu îndemănare la liturghie. Și apoi din acesta lipsiau antifoanele, nu erau scrise începuturile, așa cum trebuiesc citite, de aceea nu eră destul de potrivit pentru slujbe. Acestei nevoi răspund Apostolul și Evanghelia tipărite la București din porunca lui Șerban Cantacuzino. Celelalte părți din sf. Scriptură, de cari mai eră nevoie la liturghie, le aveam în Paremiile lui Dosofteiu, unde erau nu numai așa numitele paremii, ce se citesc la litie, ci și cântări dela liturghie, cum sunt troparele, axioanele, apoi canoanele dela sărbătorile mai însemnate, cântări dela vecernie, și alte părți mai necesare la dumnezeștile slujbe. Psaltiri aveam destule. Astfel sf. Scriptură nu mai e necesară în biserică, așa cum formează un volum greu de purtat, căci tot ce e ales pentru slujbe, e cules în cărți mai mici; astfel încetează Biblia de a mai fi carte biscricească în sensul strict al cuvântului, întru cât se întrebuințează la sfintele slujbe. Ea rămâne însă și pe mai departe izvorul cel mai bogat, merit ca din ea să se copieze multe cărți liturgice, de aceea și poartă la călcâiu împărțirea catizmelor, a apostolilor și a evangheliilor împărțite preste întreg anul. Pentru acest motiv ne mai interesează această carte, și trebuie să se spună câteva cuvinte despre traduceriile românești, cari cuprind toată Biblia. A vorbi despre fiecare traducere, nu are nici un rost, căci ar trebui să se repete aceleași vorbe de nenumărate ori. Nici osteneala pusă la traducerea Bibliei nu merită în totdeauna atențiune. Mulți au publicat această sfântă carte, ca să facă și ei ceva, să le rămână numele legat de ea, lucrul lor e însă absolut superfluu, nu numai superficial.

Bibliile, de cari va fi vorbă, sunt următoarele: Biblia lui Șerban Cantacuzino, cea dela Blaj, cea dela Sibiiu și cea dela Buzău. Sfânta Scriptură tipărită la Petersburg nu e altceva decât retipărirea Bibliei de Blaj, de aceea nu se mai face vorbă despre ea. Tot o retipărire a Bibliei lui Clain e și cea de Buzău, însă e făcută cu atâta lipsă de orice pricepere, sub pretextul de a schimba numai ardelenismele și cuvintele învechite, încât e

o pildă excelentă de jucărie cu cărțile sfinte, de aceea trebuie arătată valoarea ei mai ales că unii îi dau prea multă atențiune.

*

Cea dintâiu traducere completă în românește a Bibliei este *Biblia lui Șerban Cantacuzino*. Ea a apărut la anul 1688, în scaunul mitropoliei Bucureștilor, cu porunca și cheltuiala preabunului și prealuminatului creștin Șerban Cantacuzino Basarab. Cartea e cunoscută sub numele lui Radu și Șerban Greceanu, dar după cum observă domnul Iorga „Grecenii n'au avut decât să facă ultima corectură la un manuscris, pe cari îl pregătiseră alții, mai mulți“¹⁾. Celce va asemăna paremiile lui Dosofteiu cu cărțile istorice ale Scripturii dela 1688, va observă o mare asemănare mai cu seamă în construcțiile străine de firea limbii românești. De aceea prea se poate, ca manuscrisele mai vechi, despre cari crede domnul Iorga, că au văzut pentru întâia oară tiparul în această carte, să fie în parte opera mitropolitului Dosofteiu. Făcând o comparație între cele dintâi cărți ale Testamentului vechiu, și între cele ce urmează imediat după ele, vom vedeă, că autorul, ori, mai bine zis, autorii celor din urmă au tradus în o românească cu mult mai bună, prin urmare ei nu pot să fie una cu cei ce au tradus uneori așa de încurcat, încât nici ei nu vor fi înțeles, ce vrea să zică graiul lor. Inafară de acestea manuscrise, autorii cărții noastre au mai întrebuițat toate traducerile, ce erau deja înaintea lor, astfel Paliia dela Orăștie, Testamentul nou dela Bălgrad, Psaltirea în proză alui Dosofteiu, Parimiile acestuia, în cari au aflat un bogat material gata pentru Testamentul vechiu²⁾. Șerban Cantacuzino pomenește între autori numai pe „preaînțeleptul cel dintâiu dascăl ales și arhiereu Ghermanonisis“, ne spune însă apriat, că a pus mai mulți „dascăli știuți foarte den limba elinască... și despre altă parte ai noștrii oameni ai locului nunumai procopsiți întru a noastră limbă, ce și de elinască având știință să o tălmăcescă“³⁾.

Șerban Cantacuzino are nume neperitor în istoria bisericii române, dacă nu pentru altceva, pentru cărțile bisericesti, ce le-a tipărit cu multă cheltuială. El aveă un scop cât se poate de nobil: să deă cărți pe înțelesul poporului, dupăcum

¹⁾ Istoria lit. relig., p. CCIV.

²⁾ Vezi Iorga, op. cit. p. CCVII.

³⁾ Prefața către cititori în Bibliografia rom. veche, tom. I. p. 286.

spune mai întâiu în precuvântarea Evangheliei dela 1682 „alcătuindu-se și sfințele cuvinte spre mai alésă înțelegere a limbii Rumânești“¹⁾. Durere, că oamenii, cărora le-a încredințat acest lucru, n'au fost în stare să-l desăvârșească. Aceștia știu grecește, românește însă foarte slab, de aceea biata limba noastră e încătușată în legile celei grecești, încât uneori nu înțelegi de loc. De aici se poate deduce, că rolul Grecenilor nu a fost ceva însemnat; bine cum vorbeau ei românește, n'ar fi putut lăsa să se scurgă atâtea greșeli de limbă.

Confruntând Biblia aceasta cu traducerile Bibliei pomenite mai înainte, poți să vezi fără multă greutate, că ea copiază adeseori pe de-a întregul, fără să schimbe nici măcar un cuvânt. Ar fi prea plictisitor, să aduci citate din toate acestea, oricât de multă osteneală te-au costat. De altfel aceasta se poate constata și din exemplele, pe cari le vom vedea pentru a ne putea da seama, cum s'a făcut îndreptarea. Va fi deajuns să vedem o mică asemănare între Paliia dela Orăștie și între Scriptura lucrată din îndemnul lui Șerban Cantacuzino. Ca și Dosofteiu, autorii cărții noastre spun, că Dumnezeu a despărțit „între mijlocul luminii și între mijlocul întunérecului“²⁾; Paliia are cu mult mai bine: „și despărți Dumnezeu lumina dela întunérec“. Aceasta numește *tărie* bolta cerului, la care Biblia dela 1688 îi zice *întăritură*³⁾. Cartea din urmă are: „créștețivă și vă înmulțiți“, pe când cea dela Orăștie știe mai bine românește, când scrie: „créșteți“ șcl.⁴⁾. Prost de tot sună vorbele Bibliei dela 1688: „vrajbă voiu pune întru mijlocul tău și întru mijlocul muerii, și întru mijlocul semenției tale, și întru mijlocul semenției ei, și el va păzi ție capul, și tu vei păzi lui călcâile“, care pentru cei ce nu știu grecește nu înseamnă nimic. Cu totul altfel stă lucrul cu traducerea veche, care deși a apărut cu mai bine de o sută de ani înainte, are o vorbă românească limpede: „Vrajba punevoiu între tine și între muiaara, între sămânța ta, și între sămânța ei, și el (în textul slavon e *on*, care înseamnă *el*) va zdrobi capul tău, și tu vei mușcă și împunge călcâiul lui“⁵⁾. Paliia știe, că lemnul nu poate face roade bune de mâncare, de aceea zice: „și muiaré văzând că pomulu e bun de mâncare, și frumos ochilor, de vedére dulce, luo den plodul lui“. Cu totul altfel redă această

¹⁾ Vezi Bibliografia rom. veche, tom. I., p. 250.

²⁾ Cartea Facerii 1, 5., unde *despărți* e înlocuit cu *osăbi*.

³⁾ Aceeaș carte 1, 7. ⁴⁾ Aceeaș carte 1, 30. ⁵⁾ Cartea cit. 3, 15.

idee Biblia de București, care ne spune: „și văzu muiaré cum e lemnul (!) bun la mâncare cum e plăcut véde cu ochii și frumos iaste al pricepe(!)“¹⁾.

Se plâng ei înșiși, că nu au fost în stare să redea în românește textele toate: „Și măcară că la unele cuvinte să fie fost cu nevoe tălmăcitorilor pentru strimtarea limbii românești, iară încăș având pildă pre tălmăcitorii latinilor și slovénilor, precum aceia așa și noștrii le-au lăsat precum se citesc la cé elinéscă“²⁾, însă această lăsare după elinie nu se reduce numai la anumite cuvinte, cari nu ar există de loc în limba românească, ci face graiul nostru foarte adeseori sluga celui grecesc, dând fraze și construcțiuni cu totul streine de firea limbii noastre, adevărate răsturnări de pe greceie. Aduc aici numai câteva. Cel dintâiu e „întru mijloc“ în înțelesul de „între“, o traducere servilă alui *ἀνα μέσον*; mai interesante sunt unele construcțiuni românești, cari de loc nu se potrivesc, cum sunt următoarele: „pentru ca să povestiți în urechile fiilor voștri, și ale feciorilor fiilor voștri, câte am batjocorit eghipténilor“, de oarece în grecește e *ἐμπέπαιχα τοῖς Αἰγυπτίοις*, cu mult mai bine citim aceasta în Paliie: „să spuniu în urechile ficiorilor tăi și nepoților (clasic!) tăi, de câte ori iam zdrobit pe Eghipténi“³⁾. Tot o frază în formă grecească e: „eși tu și tot norodul tău căruia tu povățuești“, care la scriitorii dela 1582 e: „eși afară tu și toți oamenii tăi cari is supt tine“⁴⁾. În multe locuri e mai puțin reușită Biblia de București decât traducerea dela Orăștie, dându-i mult de lucru prepozițiile, cu cari nu știe să umble, și astfel încurcă înțelesul. Pun aici câteva șire față în față:

Biblia 1688.

Ieșire 1, 8. Și se sculă alt împărat *pre* eghipet, care nu știa *pre* iosif. Și zise limbii lui, iată limba fiilor lui israil mare mulțime și poate mai mult de noi. Veniți dară săi meșteșugim *pre* dânșii, pentru ca să nu să înmulțéscă, și

Paliia

Atunci se rădică împărat nou în Eghipet, carele despre Iosif nemică nu știa, și zise oaminilor săi: iaca oaminii ficiorilor lui Izrail mai mulți și mai tari de noi. veniți cu mândrie săi călcăm *pre* ei: că doară se vor înmulți și se

¹⁾ Cartea Facerii 3, 7. ²⁾ Bibliografia rom. veche. Tom. I. p. 286.

³⁾ Ishod 10, 2. ⁴⁾ Aceeaș carte 11, 8.

când ni se va întâmpla războiu, să vor adaoge și acesté, cătră nepriateni, și bătând pre noi vor ieși den pământ.

Ieșire 3, 1. urm. Și moysi era păscând oile lui iothor socrusău, popei de madian, și aduse oile supt pustiiu, și veni la muntele lui dumnezeu horiv. și să arătă lui ingerul domnului, în pară de foc, den rug, și văzu cum rugul arde cu foc, și rugul nu ardé. și zise moysi mergând mai înainte voiu vedé această, videnie mare, căci nu arde rugul. și decă văzu domnul că să apropie să vază il chemă pre dânsul den rug zicând moysi moysi, și el zise ce iaste doamne? și el zise nu te apropiia aici, deslégă încălțămintele den picioareți, pentru că locul întru carele stai pământ sfnt iaste... șiș înțoarse moysi fața lui, pentru că să temia să caute deschis înaintia lui dumnezeu.

va fi navâhind pre noi oaste; se vor da cătră vrăjmașii noștrii, și răzbind pre noi vor eși den cest pământ afară.

Moysi iară păștea oile socrusău Etro a popei din madian. și mână oile în pustiie den lăuntru, vine în muntele lui domnezeu horev, și ingerul domnului se ivi lui în pară de foc den mijloc de rug și vedé cum rugul ardé și nu se amistuia. zise derept acé moysi, mérgevoiu, și voiu vedea ceastă vedére mare, că ce nu se arde rugul. când iară domnul ară fi văzând: cum acolo mergé să vază, chiemă pre el domnezeu den cea tufă de rug, și zise: Moysi Moysi și răspunse iatămă aici el zise nu te apropiia. desculțâți încălțămintele tale dein picioarele tale că locul în care stai, sfnt iaste... și Moysi acoperi fața, sa: că nu cuteza căuta pre domnezeu.

Pilde de acestea s'ar putea aduce cât de multe. Ele dovedesc, că autorii Bibliei dela 1688 nu au avut înaintea ochilor decât traduceri românești de mai înainte și un text oarecare grecesc, care a fost dătător de ton în toate, și încă în socoteala cuprinsului Scripturii și a limbii românești. Nu prea mare li-a fost scrupulul de a reda în românește sensul Scripturii, așa cum se găsește în textul original, întrebuițând spre acest scop și textul ebraic. Pentru ei, cari nu se pot mândri cu cunoștințele, pe cari le-au avut autorii Paliei și ai Testamentului Nou dela Bălgrad, e sfânt textul grecesc, deci nu mai trebuie să consulte și altele. De aceea întimpinăm în traducerea lor aceleaș greseli, pe cari le găsim și în traducerea celor șapte-

zeci. In capul XX versetul 7 al Iesirii e oprită curvia. Textul original are $\text{לֹא תִשָּׂא אִשָּׁה אֶת־גֻּבְרֹתַי כְּעֵשֶׂת אֶת־גֻּבְרֹתַי}$, cari cuvinte opresc orice legătură neiertată între partea bărbătească și femească, fără de a se țineă cont dacă una din acestea e căsătorită sau ba, ca astfel pe lângă păcatul în contra poruncii VI dumnezești să se mai calce și dreptul soțului căsătorit. Această poruncă dumnezească e tradusă în Palie foarte bine cu „nu curvi“. Biblia dela 1688 traducere: „nu *pré*curvi“ oprind prin aceasta numai adulterul, cum face și traducerea grecească scriind οὐ μοιχεύσεις . Nu e necesar să se arete, că traducătorii Scripturii dela București adeseori au făcut schimbări de cuvinte, fără ca prin aceasta să fi contribuit măcar cu ceva la limpezirea înțelesului.

Dacă le socotim toate acestea, vedem că Domnul Iorga a avut prea mare bunăvoință față de această scriere românească, pe care trebuie să o prețuiască toți Românii, căci e cea dintâiu Scriptură completă a noastră, și la facerea ei s'a pus multă osteneală, dar pe care nu o putem numi la nici un caz „monument literar fără păreche“¹⁾, ci trebuie să spunem, că ea avea multe slăbiciuni, și neajunsuri, pe cari de altfel nu le tăgăduște nici eruditul nostru profesor²⁾. Tălmăcitorii recunosc, că au întâmpinat mari dificultăți, punându-le acestea în sarcina limbii noastre. („Și măcară că la unele cuvinte să fie fost cu nevoe tălmăcitorilor pentru strîmtară limbii românești.“ Șerban Cantacuzino în prefață³⁾).

Cuprinsul acestui articol e prea mic, pentru ca să fi putut vorbi și despre relația dintre Biblia dela București și traducerea Testamentului Nou dela Bălgrad, și dintre celelalte traduceri parțiale ale Bibliei. Acestea puține lucruri, pe cari le-am adus mai sus, arată evident, că tălmăcitorii acestei Scripturi și-au dat toată silința să facă un lucru bun și folositor întregului nostru neam, și dacă cheltuelile cele mari, pe cari le-a făcut Domnul muntean cu această carte, care apare pe o hârtie cât se poate de bună, având niște litere de toată frumsețea. nu au avut rezultatul dorit de marele binefăcător, vina o poartă traducătorii, cari nu se pot măsura în cunoștințe de limbă și teologie cu ardelenii, cari au ostenit la traducerea Paliei și a

¹⁾ Vezi Istoria literaturii române în secolul XVIII. p. 415 urm.

²⁾ Vezi Ist. lit. relig. p. CCVIII.

³⁾ Vezi Bibliografia rom. veche. Tom. I. p. 286.

Testamentului Nou. Voevodul avea o politică bisericească foarte bună, el cerea să se facă traducerea „alcătuindu-se și svintele cuvinte spre mai alésă înțelegere a limbii Rumânești“¹⁾.

Dr. IOAN BĂLAN.

Catehizarea în parohiile fără școală.

Ne este cunoscut tuturor faptul dureros, că în unele comune bisericești pruncii obligați a frecventă școala nu se împărtășesc de instrucțiunea și educațiunea reclamată de interesele lor personale și de binele Bisericii, al statului și al societății. Avem parohii, în cari nu-i sistemizată nici un fel de școală publică: confesională, de stat, comunală, ori de a privaților. În altele avem edificiu școlar, care întrunește toate cerințele legii, dar stă zăvorită din lipsă de învățător. Iar în alte parohii sunt în plină activitate școale de ale altor confesiuni, în cari pruncii noștri n'au loc, ori se admite la izvorul luminii numai un număr neînsemnat dintre ei. În unele dintre aceste parohii chinuite, preoții conștii de marea lor responsabilitate de o parte, de altă parte înțelegători fiind ai însemnătății, ce comportă instrucțiunea catehetică, — se năzuesc din toate puterile, să facă cel puțin mici oaze în pustiul pricinuit de stagnarea instrucțiunii de toate zilele, să năzuesc, să producă momente de mulțumire și de înălțare în inimile pruncilor prin instruirea și educarea lor religio-morală. Avem însă și preoți de aceia, cari nu din rea voință, ci ori pentru că nu reflectează, ori fiindcă se tem de odiul și pedeapsa autorităților civile, nu catehizează pruncii, cari nu cercetează nici o școală. Aceasta é o negligență, a cărei urmări rele pentru Biserica și neamul nostru sunt incalculabile. Ce va putea produce pământul nelucrat, în care nu s'a aruncat sămânță bună? Ce generație de creștini vor fi pruncii neînțroduși în elementele credinții și ale moralei creștine?

E indiscutabil, că-i un mare rău și o destul de însemnată nefericire lipsa instrucțiunii elementare, fiindcă a nu avea carte e egal cu nu avea parte. Adevărata nefericire însă e necredința, e lipsa credinței vie și active, lipsa religiosității și a

¹⁾ Vezi prefața Evangheliei tipărite la București în 1682, Bibliografia rom. veche. Tom. I. p. 250.

moralității. Necredinciosul de regulă e neascultător, neîndestulit, nemângăiat, neliniștit, fără nădejde în viitor, egoist, nemilostiv, ușuratic, leneș, prădător. Necredinciosul își sapă și ieși groapa și lovește într'una în temelii Bisericii și ale societății. Credința dimpotrivă zămislește în suflete ideile și hotărârile cele mai înalte, sprijinește și ajută pe om în realizarea lor și în perseverarea pe calea împlinirii datorințelor între orice împrejurări. Ea înalță atât popoarele, cât și pe singuraticii.

Credința este din auz, iar auzul prin cuvântul lui Dumnezeu, zice Apostolul (Rom. 10, 17). Trebuie predicate deci adevărurile religioase, altcum oamenii vor rămâne și ignoranți și răi. Temeiul credinței trebuie aruncat în inimile fragede ale pruncilor. Ceeace se face mai târziu prin predici poate fi numai continuarea edificiului religios-moral pe baza pusă în instrucțiunea catehetică.

Înainte cu câteva decenii numai, dacă pe alocurea nu se îngrijeau preoții de instruirea catehetică a pruncilor, își împlineau părinții cu scrupulozitate datorința de a învăța pe fiii lor și a-i crește în poruncile Domnului. Astăzi nu mai e așa în foarte multe familii. Părinții n'au grijă de creșterea fiilor lor în frica Domnului, ci se năzuiesc să-i învețe, cum să trăiască mai ușor și mai bine pe lângă mai mici jertfe și mai puțini scrupuli în alegerea mijloacelor. Astăzi pericolele vieții sufletești sunt mai mari și cursele mai dese ca în trecut.

Din motivele acestea, în timpul de acum de mari și grabnice prefaceri, preotul are datorința să-și multiplice năzuințele și să-și întefască zelul și munca întru instruirea și educarea pruncilor, fiindcă de nu se va apropia el de inima lor, până sunt mici, nici ei nu se vor apropia de el și de casa Domnului, când vor fi mari. Aceasta trebuie să se facă acolo mai ales, unde pruncii nu se bucură de nici un îndemn spre bine în școală, ci dinpotrivă li-se îmbie pe stradă multe învățături ruinate de suflete. De sigur, că Biserica noastră, când urgi-tează așa de des și cu atâta aplomb catehizarea tinerimii are în vedere înainte de toate pe acei tineri, cari sunt mai părăsiți, mai delăsați, cum sunt aceia, cari nu cercetează nici o școală.

Organele statului nu vor pune piedeci preoților în năzuințele lor de a face bine în direcția aceasta. Așa ceva nu se poate presupune despre un stat, care într'o serie de legi școlare, începând cu art. 38 din 1868 până la art. 27 din 1907, s'a

ocupat și cu afacerea catehizării, decretând obiectul religiei cel dintâiu obiect de învățământ ordinar și obligator pentru oricine. Guvernul în ordinațiuni și în hotărâri principiale încă a arătat un interes deosebit pentru obiectul religiei și al moralei. Dintre ordinele și hotărârile aduse în chestia aceasta amintim următoarele: În 27 Noembrie 1877 Nr. 25,801 a emanat dela ministrul de culte și instrucțiunea publică hotărârea, că nimeni nu poate fi absolvat dela studiarea religiei sub pretextul, că e aconfesional. Ordinul ministerial din 5 Maiu 1878 Nr. 10,802 stabilește, că nota obținută din religie se socotește chiar pe o formă cu cea obținută din alt obiect ordinar de învățământ. În înțelesul ordinului din 16 Februarie 1891 Nr. 284 absența dela orele de religie încă se pedepsește în bani. Ordinul ministerial din 4 Maiu 1894 Nr. 13,033 se referă la instrucțiunea catehetică a învățăcelilor dela meserii și dela comerț. Până la terminul acesta instrucțiunea catehetică pentru învățăceii dela meserii și comerț eră facultativă și tocmai pentru motivul acesta n'a avut rezultatele dorite. Ministrul, parte pentru importanța obiectului religiei, parte pentru că pruncii, cari frecventează școlile de meserii chiar în etatea aceea au mare lipsă de educație religio-morală, a hotărât ca, începând cu anul școlar 1894—5, fiecare școală să iee în orar, în fiecare săptămână, câte o oră obligatorie pentru religie și morală. După ordinul din 21 Iunie 1896 Nr. 17,577 băieții obligați la cercetarea școlii trebuie să asculte cateheza confesiunii propriie. Ordinul ministerial din 29 Maiu 1905 Nr. 103,587 statorosește obligamentul privatiștilor dela școlile elementare de a împlini toate actele de pietate, ce le pretinde Biserica dela ei, anume să asculte sf. liturghie, să se mărturisească, să primească sf. Euharistie etc. Despre împlinirea acestor datorințe religioase catehetul se poate informa cu prilejul examenului privat.

Mai mult, ministrul cultelor și al instrucțiunii publice dorește, ca Bisericile în autonomia instrucțiunii religio-morale să nu fie împiedecate de nimenea. Din motivul acesta în ordinul din 4 Decembrie 1902 Nr. 74,040 dispune textual: „midőn a kir. tanfelügyelők az iskola-látogatásokat végzik, a hitfelezetekkel szemben semmiféle rendelkező hatáskört nem gyakorolnak és törvényeink szerint nem is gyakorolhatnak“.

Din toate acestea se vede limpede, că statul nostru atribuie învățământului religio-moral importanță cuvenită și că

nu stânjenește Biserica în libertatea ei de dispunere și acțiune în ce privește instrucțiunea catehetică, ci o ajută. Prin urmare să nu se teamă nici un preot nici de odiul, nici de pedeapsa organelor administrative ale statului pentru motivul, că-și împlinește importanta chemare de învățător și al pruncilor, cari nu cercetează nici o școală elementară cu caracter public. Și când s'ar întâmplă totuș, ca vre-un slujbaș mic de suflet, ori dornic de merite patriotice, rău interpretate, s'ar amesteca incompetent în lucrarea pastorală, preotul să-i spună cu demnitate și limpede, că el, catehizând, împlinește cea mai de frunte datorință, ce i-o impune Domnul Hristos, legile Bisericii universale și ale Bisericii noastre particulare și că execută o lucrare nu numai dorită în legile și ordinațiunile statului, ci și apreciată de stat după însemnătatea și marea ei valoare.

Ar putea obveni și cazul, că oarecareva dintre dirigătorii administrativi să împute preotului, ori chiar să-i iee interogatorului, pentru că ține școală *neautorizată*. Atunci să-i răspundă fără supărare, că autoritatea o are dela Hristos și dela Biserica, de care nu numai e îndreptățit, ci e dator să se folosească ori este, ori nu este școală publică în comună. Să-i spună, că el nu e domnul, ci *părintele poporului* și în calitatea aceasta n'are nici o trebuință de îngăduință separată pentru a putea vorbi cu fiii săi, a-i mângâia și a-i instrui ori unde și ori când. Cum preotul poate instrui în cele spirituale pe unul, ori deodată pe mai mulți, cari doresc să treacă dela judaism, ori dela păgânism la Biserica noastră, tot așa, fără a putea fi legal conturbat, poate învăța celea ce se țin de credință și morală și pe pruncii, cari sunt, ce e drept, botezați, dar au lipsă de cunoștiința obiectului credinței noastre tot așa ca și catehumenii. Mai adaug, că dacă n'are nimenea lipsă de concesiune, ca să poată instrui pe un școlar privatist, cu atât mai puțin se poate pretinde aceasta dela un preot, acărui fii sufletești încă vor trebui să depună examen înaintea lui Dumnezeu.

Se naște acum întrebarea: ce poate propune preotul, între împrejurările actuale, pruncilor adunați în un loc, care nu e edificiul unei școli publice? Poate propune *numai* adevărurile religioase descoperite de Dumnezeu. *Cetitul* încă-l poate învăța pe prunci, fiindcă cetirea e un instrument pentruca prunci, să-și poată înmulți cunoștințele religioso-morale, să poată cunoaște frumseța unei cărți de rugăciune și să poată cântă și ei în biserică. Li va învăța deci să deosebească lite-

rile, să le cunoască numele și să cetească bine, fluent și logic. La aceasta va ajunge preotul îngrabă, dacă-i va succede să deștepte în inima pruncilor dorința de a învăța.

Locul, în care preotul catehizează pruncii, cari nu se împărtășesc de altă instrucțiune, poate fi edificiul școlar confesional, dacă este, ori o casă cu chirie, ori o odaie dela locuința preotului. În timp favorabil poate fi și biserica.

Preotul, ca să asigure cercetarea orelor de cateheză din partea pruncilor, trebuie să clarifice mai întâiu pe părinții lor asupra importanței educațiunii religioase și asupra nefericirilor de pe urma corupțiunii morale. Aceasta o face în biserică și cu alte ocaziuni ce i-se îmbie. Pruncilor le deschide inimile și le cucerește încrederea prin iubirea părintească, prin o interesare discretă față de cauzele lor private, prin condescență prietenească și prin o creștinească paciință. Sentimentele acestea le arată preotul pruncilor nu numai în ora de cateheză, ci și de altădată și ori unde convine cu ei. În biserică îi pune să cânte câte ceva, să reciteze Credeul și Tatăl nostru, să cetească pericopa din Apostol și să ministreze. Le dă prescură. Din când în când le ofere câte o bomboană. Le gratifică iconițe, ori cărțicele de rugăciune, din al său, ori din o colectă, ori din cassa unei reuniuni (p. ex. de femei), ce ar fi în comuna bisericească.

În chipul acesta se câștigă inimile părinților, se adună în jurul preotului cu dragoste pruncii, cari ca mâne vor fi chemați să întindă mâna de ajutor preotului pentru ridicarea moralului public, pentru întărirea credinței și pentru susținerea înfloritoare a instituțiunilor înființate și ocrotite de Biserică.

Fiecare preot va înțelege deci, că pruncii, cari își vor face educația religio-morală în tina și pravul de pe stradă, prav vor face, ori cel puțin se vor năzui să facă, din tot ce biată avem. Din motivul acesta preoții noștri vor culege de pe ulițe pe prunci și-i vor instrua și în comunele, în cari nu funcționează nici o școală și respective în cari pruncii noștri nu sunt primiți în școlile existente, și nu ne îndoim, că acolo unde iubirea nu silește pe preot să iee jugul acesta, îl vor sili organele de controlă: protopopul și inspectorul școlar.

SENIOR.

În jurul congresului „Societății ortodoxe a femeilor române.“

„Societatea ortodoxă a femeilor române“ din țară asupra căreia s'a mai vorbit în această revistă, a ținut anul acesta congresul său anual în 6 și 7 Decembrie (23 și 24 Noembrie st. v.) la Iași. În jurul lui s'a făcut atâta sgomot, atât din coace cât și dincolo de Carpați, încât ni-se pare, că acum dupăce valurile însuflețirii s'au liniștit de-abinele, avem un fel de datorință să fixăm o seamă de reflexii, cari ni-se îmbie dela sine din cele petrecute în legătură cu acest „mare congres al damelor ortodoxe.“

1. Reflexiunea întâie se rapoartă la *iubirea de neam* ce s'a manifestat cu atâta entuziasm în decursul acestui congres. Iubire de neam, ce ideal frumos! Iubirea de patrie și neam e un ideal, pe care-l predică orice minte sănătoasă; iubirea de neam și de patrie o cere inima omenească cu cele mai puternice bătăi ale sale; iubirea de patrie și neam e trista doină, care sfâșie de durere inima surghiunitului. Călătorul pribeag prin țări străine abia așteaptă să-și vadă iarăș munții, văile, codrii și râurile patriei sale; sub farmecul iubirii de patrie satele și orașele noastre ne par mult mai frumoase și mai atrăgătoare ca cele mai strălucite cetăți ale țărilor de o cultură milenară; sub puterea iubirii de patrie Carpații noștri ne par mai măreți ca Alpii Elveției, iar Marea noastră mai impunătoare ca Oceanul dela coasta Pireneilor, mai fermecătoare ca albastrul Mediteranei. Astfel, iubirea de neam și patrie e un postulat al firii noastre omenești, o cerință a dreptului natural, o trebuință a inimii.

Dar să băgăm bine de seamă: *excesele* în această privință sunt tot atât de hâdoase ca și *defectele*; exagerările în această privință sunt tot atât de primejdioase ca și tradările. „Medium tenere beati.“ Nu este iertat niciodată a ridică patria și neamul peste drepturile inviolabile ale lui Dumnezeu; nu este iertat a face din patrie și neam binele nostru suprem; nu este iertat a răsturnă rânduiala pusă de mîntea sănătoasă și de creștinism și a zice: „mai întâiu vine patria și neamul, apoi Dumnezeu“; nu-i iertat a face din Dumnezeu și religia sa un mijloc, iar din patrie și neam un scop; nu-i iertat nici măcar a ignoră pe Dumnezeu și religia sa, și a-l pune la o parte ca

o cantitate neglijabilă, pe când patria și neamul e ridicat până la stele. Iată spiritul creștinismului în privința iubirii de patrie și neam. „Națiunea fără Dumnezeu, sau superioară ideii lui Dumnezeu, este o monstruoșitate, care mai curând sau mai târziu va dispărea ca orice monstru, ca orice idol păgânesc¹⁾. „Dați Cezarului ce este al lui, și lui Dumnezeu ce este al lui Dumnezeu.“

Principiile acestea, atât de sănătoase și evidente, vor părea lucruri nouă multor Români: atât de mare-i între noi ignoranța religioasă!

„Religio est cortex nationis,“ iată formula cu care a boțezat cineva acel naționalism nesănătos, necreștin și primejdios, care face confuzia neiertată între inferior și superior, între mijloc și scop. „Religiunea e coaja națiunii“, prin urmare națiunea, neamul, patria e principalul; religiunea — ceva secundar; prin urmare patria și neamul e miezul, e tulpina, e corpul; religiunea — o coajă, o haină, o unealtă a patriei.

Principiile acestea atât de false au mai primit la noi și alte formule, așa bunăoară: „Religia statului“, „Biserica statului“. Ce însemnează aceasta? Statul e scopul, Biserica mijlocul, cu alte cuvinte: Dumnezeu trebuie să slujească statului! O altă formulă e: „Legea noastră strămoșească.“ Ce însemnează aceasta? Însemnează, că motivul pentru care țin la legea mea e faptul, că și patria și neamul meu au avut aceeași lege: așa dar iarăș religia deprinde de patrie și neam. Știți, că și Fariseii apelau la „legea lor strămoșească“, când Isus le propunea legea sa nouă. Dar argumentul Fariseilor n'a valorat nimic. Formule de aceeași natură sunt și aceste: „Patria și Biserica“, „Neamul și legea“, „Sabia și crucea“, „Statul și Biserica“. Vedeți? Rânduială întoarsă pretutindena și formula un principiu!

2. Se pare că neuniții din regat nu sunt în stare să înființeze o operă mai mare, fără se lovească în Biserica catolică. Astfel n'au putut sărbători nici congresul dela Iași fără să facă excursiuni de această natură. Notați bine: nu mă plâng, că „damele ortodoxe“ fac concurență maicelor catolice, nu mă plâng, că institutele „damelor ortodoxe“ au de scop „să contrabalanseze și să stavilească propaganda institutelor catolice“ (Mișcarea, Iași, 24 Noembrie 1913). Emulația-i dreptul

¹⁾ M. Theodorian—Carada, De știut (București 1913) 39—40.

lor. Mă plâng numai de învinuirile grele și lipsite de orice temeii aduse la adresa catolicilor. Iată ce scrie bunăoară ziarul național-liberal din Iași „Mișcarea“ sub titlul „Congresul de astăzi“: „Această societate (a damelor ortodoxe) a luat ființă în niște momente turburi, când împotriva Bisericii noastre și a Ierarhilor ei se începuse o campanie de ponegrire (sic!) de către propagandiștii catolicismului, cu concursul unor români rătăciți, cari se puseseră în solda lor. Sub presiunea curentului provocat de societatea ortodoxă, campania a fost înăbușită, iar făuritorii ei demascați“¹⁾.

Așadară catolicii sunt pricina „turburărilor“ ce au bântuit în Biserica neunită din regat; catolicismul e cauza lungului șir de scandale, ivite în sânul acelei Biserici; catolicismul a întreprins o campanie de ponegrire împotriva Bisericii și a Ierarhilor săi; catolicismul a cumpărat cu bani pe niște Români rătăciți, pentruca aceștia să le facă propagandă și să le câștige adepți. Un șir întreg de învinuiri și neadevăruri din cele mai veritabile! Și gazetărașul le scrie par'că fără să răsuflă!

Dar nu numai ziarul „Mișcarea“ vorbește așa, ci chiar și Vicarul mitropoliei din Iași, P. S. Sa arhierul Antim Petrescu Botoșăneanu. Căci iată cum redă „Universul“ ideile Prea Sfințitului: „Mai departe Înaltul Prelat amintește de vântul neprielnic, ce a suflat asupra țării în ultimul timp și care a avut de efect slăbirea credinței, stricarea moravurilor curate; schimbarea frumoaselor și sănătoaselor obiceiuri române, înfățișat înlocuirea buneii și solidei educații române și creștinești cu o alta pedantă, superficială și ușuratică, adusă din alte țări“²⁾.

Așa Preasfințitul. Și P. S. Sa a putut vorbi așa, deși el e acela, care, ori de câteori vrea să dea în mâna Românilor o carte serioasă, curată, sănătoasă, creștinească, aleargă la *autori catolici*, și încă la preoți și canonici catolici, cerându-le voe de a traduce cărțile lor în românește. Astfel a tradus din limba germână cartea „iscusitului scriitor“, canonicul catolic Chr. von Schmid, intitulată „Iosafat“³⁾; astfel a tradus din germână cartea lui Otto Schaching, „Chipul mamei“⁴⁾, și mai multe alte cărți, după cum știe toată lumea bisericească. Ei bine, nu se teme oare Prea Sfinția Sa, Vicarul Mitropoliei, că

¹⁾ „Mișcarea“, Iași, 24 Noemvrie 1913.

²⁾ „Universul“, 26 Noem. 1913. p. 5.

³⁾ Craiova (Sache Pavlovici) 1910.

⁴⁾ Tot acolo, 1912.

acele cărți catolice, pe cari le traduce cu atâta râvnă, vor porni „un vânt neprielnic“ asupra țării? Nu se teme, că acele cărți catolice, traduse de dânsul, vor „slăbi credința și vor strică moravurile curate.“ Nu se teme, că asemenea cărți catolice vor înlocui „buna și solida educație română și creștinească (sic!), cu alta „pedantă, superficială și ușuratică, adusă din alte țări“? Cum? sunt catolicii atât de *necreștini*, încât strică moravurile curate și sgdue credința? Cum? sunt ei atât de pedanți, atât de superficiali și atât de ușuratici? Dar atunci n'ar fi oare datoria înaltului Prelat să adune toate cărțile catolice, puse de dânsul în mâna ortodoxilor, n'ar fi — zic — datoria lui să le adune și să le arunce în para focului?!

Ai dracului mai sunt și catolicii ăștia! Strică moravurile bune, slăbesc credința, sunt pedanți superficiali, ușuratici și totuș ei au cele mai bune cărți creștine. Și totuș la dânsii trebuie să alege Prea Sfinția Sa, Vicarul mitropoliei; și totuș la dânsii trebuie să alege și autorii renumitei cărți: „Mica Biblie cu icoane“¹⁾ și dela dânsii trebuie să împrumute tot ce e frumos în această carte! Dar se vede, că P. S. Sa Antim Petrescu poate susține cele spuse la Iași și în fața acestor adevăruri crude.

Tot cam așa a vorbit și dl P. Gârboviceanu, cu deosebirea numai, că la acesta se observă o mai mare precauție și o diplomație mai fină. La leagănul „societății ortodoxe a femeilor române“ dă și dl Gârboviceanu de un „vânt neprielnic“, cum a dat de acelaș „vânt“ și ziarul „Mișcarea“ și Vicarul Antim Petrescu. Nu ne trebuie însă o lupă, ca să vedem îndată pe cine personifică acel „vânt neprielnic“, care a stârnit societatea damelor ortodoxe. Căci iată ce spune dl Gârboviceanu: „Societatea noastră și-a luat ființă acum 4 ani, în vremuri de cumplită turburare sufletească când *vânturi puternice* păreau să distrugă totul în cale și să lase în urmă numai suflete pustii, bântuite de durere și suferință; când dușmanii de tot felul se bucurau de lipsurile noastre sufletești și căutau chiar să dea lovituri, fiindcă — orice s'ar zice — sufletele nutrite cu aspirațiuni dovedite bolnăvicioase sunt cele mai ușoare de cucerit și de condus în direcții diferite și opuse“²⁾.

¹⁾ „Mica Biblie cu icoane“, de Nicodim, episcopul Hușilor, arhim. Iuliu Scriban, Directorul Seminarului central și Icon. Pavel Savin, Directorul Seminarului Veniamin. (București 1913). Chiar pe pagina cu titlu sunt înșirați autorii catolici, după cari s'au luat.

²⁾ Universul, 26 Noemvrie 1913, p. 5.

Dar nici nu se putea altfel. „Telegraful Român“ rezumase doară aceste cuvântări încă înainte de congres, în fruntea numărului său din 4 Noemvrie. Reproducem textul adnotat, cu altă ocazie, de această revistă¹⁾.

»Cunoaștem împrejurările vitrege, cari au îndemnat femeile române din regat, să se organizeze spre a putea începe o propagandă sistematică întru apărarea ortodoxiei (biata ortodoxie a ajuns să trebuiască a fi apărată de femei!), atât de mult disprețuite (?) și prigonit (??) tocmai într'o țară ortodoxă ca România. Curente pline de otravă sufletească (!) au început cu câteva decenii înainte să atace temeliile credinții creștine și au încercat să surpe (sic!) biserica ortodoxă română din regat. Neobosiții vânători de suflete, profitând de anume situațiuni turburi (câtă castitate de gândire!) n'au întârziat a arunca mrejele papismului (în sfârșit suntem lămurii!), în cari începuseră a se prinde unele suflete slabe dintre fii și ficele României.

Ați înțeles, mă rog?! Papismul, profitând de anume situațiuni turburi, a prins în mrejele sale „câteva suflete slabe“ și eră p'aci să „surpe“ biserica ortodoxă română din regat.

De acum o scapă femeile.

Numai cât ele nu o vor putea scăpa. Și asta din simplul motiv, că nu papismul, ci alte sunt curente pline de otravă, cari au atăcat deja de-abinele temeliile ortodoxismului român din țară. Curente împotriva cărora lupta trebuie să o poarte o Biserică ieșită din moleșala orientală, și nu niște femei, ori cât de alese. Dar până când nu se va vedeă adevăratul dușman, care nu este catolicismul, ci necredința, desfrâul, materialismul, panteismul, adventismul și alte multe de aceste — de o renaștere nu poate fi vorba acolo.

Și atunci ce folosește grădina de copii și internatul de fete dela Iași? Și mai ales ce folosește ieșirea pătimașă a „Telegrafului“ — și adaug eu a „Mișcării“, a Vicarului Antim Petrescu și a dlui Gârboviceanu — împotriva unei Biserici, care nu știm să fi încercat cândva o slăbire a temeiurilor credinții creștine.“

Așa vorbiă „Cultura Creștină“ atunci și faptele au dovedit că așa trebuie să vorbească și astăzi.

3. Toate acestea se puteau prevedea și noi am prevăzut cu siguranță, că catolicismul nu va fi lăsat în pace în timpul.

¹⁾ „Cultura Creștină“ III, p. 543—4.

acestui congres. De aceea ne-am mirat, că „*Unirea*“ a făcut în Nr. 119 „*Apel*“ pentru congresul dela Iași. Dar cu toată nedumerirea provocată prin acest apel n'am fi amintit acest lucru, dacă *Apelul* „*Unirii*“ nu ar fi avut efect.

Iată efectul.

La deschiderea congresului un profesor universitar dă cetire la numeroase telegrame; între altele cetește o scrisoare de aderență, plină de entuziasm și la urmă adaugă: „Autorul scrisorii e *unit* și încă frunțaș între uniții din Ardeal“; mulțimea tace mirându-se; un domn întrerupe mirarea cu vorbele: „Îl vom desunî noi!“ Autentic. Numele nu s'a spus.— Iar în ziua a doua a congresului P. S. S. Episcopul Teodosie al Romanului dă cetire între altele și următoarei telegrame: „Comitetul Reuniunii Femeilor Române greco-catolice din Blaj felicită Doamnele Române, adunate în al treilea congres, pentru munca nobilă și desinteresată ce au prestat-o pentru înaintarea neamului nostru și a României libere și le dorește isbândă deplină și în viitor. Reuniunea femeilor române din Blaj“.

Fără acest „*Apel*“ încă puteam fi!...

UN TEOLOG DREPTCREDINCIOS.

INSEMNĂRI.

Cardinalul Rampolla. Cea mai marcantă figură a purpuraților romani a dispărut. Vestitul secretar de stat al marelui papă Leo XIII a închis ochii pentru vecie. Cel mai temut contrar al triplei alianțe, cel mai pronunțat diplomat împotriva Quirinalului, și totodată cel mai sincer aderent al bisericilor orientale în general și în special cel mai devotat prietin al bisericii noastre românești unite cu Roma, Cardinalul Mariano Rampolla marchis de Tindaro a adormit în Domnul în noaptea dinspre 18 a lunei curente.

Născut la 17 August 1843 în Polizzi din Sicilia, simțind din copilărie o deosebită înclinare spre statul preoțesc, a mers la Roma, unde și-a făcut studiile filozofice și teologice în colegiul „Capranica“, iar cele iuridice și diplomatice la „Accademia dei nobili,“ fiind totdeauna și în știință și în pietate cel dintâiu între tovarășii de școală. Piu al IX-lea a fost primul, care a întrezărit talentul lui Rampolla și l-a introdus în di-

plomația vaticană. În etate de 32 de ani este deja auditor la nunțiatura din Madrid și doi ani mai târziu în 1877 secretar al Propagandei. În 1882 fù numit arhiepiscop de Heraclea și nunțiu papal la curtea spaniolă, ca peste cinci ani să fie rechemat la Roma, creat cardinal și secretar de stat de Leo XIII.

Ca secretar de stat a cunoscut lumea mai întâiu pe omul acesta mare. Interprete credincios al politicii papale, el a condus cu o mână de fier și cu un tact admirabil diplomația vaticană 15 ani dearându-l. Înclină mult spre tripla ententă și i-a succes să susțină relațiile prietenești cu Franța, lucru pe care nu l-a mai putut face urmașul său. În 1893 erà cel mai „papabile“ cardinal și în conclava dela începutul votărilor a avut aproape majoritatea recerută a voturilor. Și a fost atunci, că Rampolla a plătit împrumutul de diplomație contrară triplei alianțe. Împăratul Francisc Iosif I. prin Cardinalul Puzyna a pronunțat clasicul *veto* și Rampolla s'a retras, lăsând locul lui Piu al X-lea și secretariatul lui Merry del Val. Nema ocupându-se cu politica, în simplul său palat de lângă San Pietro a trăit numai pentru afacerile „Congregațiilor romane,“ pentru predilectele sale studii istorice și pentru sufletul său. Nici când nici o vorbă n'a scăpat de pe buzele sale împotriva noiei direcții ce a luat Vaticanul. Nici când cu nici un cuvânt n'a cercat să readucă apa pe moara sa, ci bucurându-se mereu de toate succesele nouelor îndrumări și eventual suspinând (cum noi l-am auzit vorbind cu el în toamna anului trecut despre unele nevoi actuale românești...) asupra unor neajunsuri, cari totdeauna i-se păreau scuzabile și ușor de îndreptat, Cardinalul Rampolla a continuat să fie cel mai sincer supus al sfântului Scaun.

În restimpul acesta, când înălțimea lui politică nu mai erà în stare să împiedece privirile oamenilor dela așetizmul sufletului său, acest strălucit diplomat s'a arătat în toată lumina pietății sale îngerești. Servia sf. Liturghie în toată ziua și spun, că o oră întreagă petrecea în rugăciuni înainte de slujbă și o oră după sfârșitul ei. La funcțiunile sacre din San Pietro se vedeà totdeauna adâncit într'o dulce reculegere sufletească cu rozariul ori cu orologeriul în mână și întreceà în sfințenia și curățenia vieții și pe cel mai piu noviț iezuit. Scrierile sale și în special opera sa monumentală „Santa Melania“, care este un adevărat capd'operă al hagiografiei catolice,

i-au asigurat locul între cei mai desăvârșiți istorici contemporani.

Un uriaș s'a coborât în mormântul din criptele Vaticanului și cu el a dus o lume întreagă de gânduri mari și de simțeminte curate, creștinești. Pe o clipă s'a oprit întreg pământul să privească încă odată figura gigantică a celui mai de seamă diplomat al veacului al XIX-lea și de pe buzele dușmanilor săi au răsunat pentru Rampolla cele mai elogioase cuvinte. Cu el s'a încheiat o epocă în viața bisericii și s'a deschis alta, care cel puțin în unele privințe nu va putea să nu calce pe urmele mari lăsate de acest om extraordinar de mare.

Biserica noastră încă și-a avut partea sa în doliul acesta universal și dela Blaj s'a trimis Cardinalului Gotti următoarea telegramă: „Presenti Vostra Eminenza le più vive condoglianze per la morte del imparegiabile Cardinale Rampolla. I Fedeli Rumeni Uniti di Blaj — Prezențați Eminență condolențele cele mai vii pentru moartea incomparabilului Cardinal Rampolla. Credincioșii Români Uniți din Blaj.“

Dr. Ioan Coltor.

*

Incheiem și noi. La lămuririle, ce am dat în ultimul număr al acestei reviste, referitor la renașterea „Unirii“, redacția ei, deși supărată, pentru că am pomenit acolo de „apelul ei desperat“, de „restălmăcirea scrisului nostru“ și de faptul „că „Unirea“, durere, va trebui să trăiască tot ca mai înainte“, nu ne mai răspunde. „Cu Dsa — așa scrie — am încheiat, și cum e om tinăr și cu bun simț, va avea, probabil, ocazia, să-și dea seamă mai târziu, că prea s'a grăbit cu prohodirea noastră, cari (totuși am muncit și noi ceva) n'am vrednicit să ni-se spună chiar din partea unui frate în Hristos, că noi cu munca noastră mai mult stricăm, decât folosim“.

„Unirea“ a găsit deci, că e cu cale să nu mai răspundă și a făcut foarte bine. Ii suntem chiar mulțumitori, pentru că — de ce să n'o spunem — ne cruță prin aceasta un ingrat rechizitoriu, pentru care n'aveam nici o plăcere și care în urma urmelor n'ar fi mărit cu nimica binele ce va ieși — așa credem — pe urma șirelor noastre „riscate“. Trebuie să i-o spunem însă, că făcea foarte bine și lucră mai „pro domo“, dacă lăsa și primul nostru articol fără răspuns, ori cel puțin nu ne dădea răspunsul ce ne-a dat. Și-ar fi cruțat atunci umilirea, să

zicem așa, că într'un primarticol mai recent — scris nu im-
poartă de cine și cum — recunoaște, ceea ce spuneam noi atât de
răspicat în Nr. trecut, că a *deplasat* chestia renașterii ei. Prin
o recunoaștere, cel puțin în parte, a neajunsurilor de redactare,
cari ne-au îndemnat să scriem „Unirea renascatur“, și-ar fi
cruțat apoi și alte umiliri, ori să le zicem semne de pocăință,
cari și ele nu pot să mai întârzie multă vreme. (Cunoaștem
mult mai bine psihologia „pocăinței“ decât să ne mirăm, că
ele n'au venit până acum). Adevărul spuselor noastre se va
evidenția, așa credem, tot mai mult, chiar în coloanele Unirii,
dacă nu și altfel, cel puțin prin aceea, că tot ce se va publica
de aci încolo, se va cerne mai bine prin sita intransigenței catolice
și românești. Iar prin asta — *cum și prin cine* nu mai dis-
cutăm acum — „Unirea“ va ajunge din nou la „forța și auto-
ritatea îndrumătoare din timpurile ei bune“. Și atunci ne-am
ajuns scopul: „Unirea“ se va renaște...

De s'ar întâmplă însă altfel, ce nu putem crede, va trebui
să păstrăm și pe mai departe părerea „riscată“, că „Unirea mai
mult strică decât folosește“.

Am zis.

Dr. Alexandru Rusu.

C R O N I C Ă .

† **Cardinalul Vives y Tuto.** Dicevo sempre che i Ru-
meni sono l'aristocrazia delle Chiese Orientali = Spuneam tot-
deauna, că Românii sunt aristocrația bisericilor orientale.
Aceste au fost cuvintele, cu cari ne-a primit în toamna anului
trecut pe doi profesori dela Blaj vestitul cardinal Vives.

Cufundat în studiile sale așetice, morale și canonice, de-
parte de sgomotul asurzitor al lumii, în Roma lângă Apolinare
își trăia viața austeră, aspră de călugăr capucin această strajă
neobosită a Vaticanului: Iosif Calasașiu Vives y Tuto. Sunt
patrusprezece ani, decând Leo XIII i-a dat pălăria de cardinal
(1899) și în tot timpul acesta, credincios regulei ordului său,
el n'a făcut altceva, decât să armonizeze în toate amănuntele
vieții sale rodnică sa activitate cu puritatea principiilor evan-
ghelice, duse până la ultima limită a celei mai severe, dar bi-
necumpănite intransigențe catolice.

Omul acesta mic, cu barba lui cărunță, cu privirea blândă,
dulce și cu graiul său italiano-spaniol; cardinalul acesta în

haină de monah, despre care se spune, că, bolnav de neura-stenie de ani de zile, nu mai doarme decât o oră două la noapte, a știut să desvoalte o muncă supraomenească pe aproape toate terenele vieții bisericești. Scrie cărți erudite de teologie morală, scoate unul dintre cele mai reușite tractate de teologie așhetică-mistică, adună nesfârșite izvoare patristice de mariologie, ia parte activă la congregațiile Indexului, Riturilor, sf. Oficiu și Propagandei (ca referent al Românilor), iar din 1908 încoace dă directiva în congregațiunea Călugărilor în calitate de prefect. Față de biserica românească nutreă o simpatie deosebită și eră cunoscut în Roma ca unul dintre cei mai entuziaști luptători ai cauzelor noastre.

Moartea lui a deșteptat regrete vii în inimile tuturor celor cari l'au cunoscut și nouă ne-a răpit un prietin bun și desinteresat. (ic).

Cărți și reviste.

În nrul 18 al acestei reviste se fixează învățătura bisericii „ortodoxe“ despre purgator, așa cum reiese dintr'un articol al părintelui protopresbiter și asesor konz. Gh. Tulbure. Suntem edificați! Dar la urma urmelor puțin ne impoartă felul cum se luminează preoțimea neunită din prim-articolii cu spețerii dogmatice ai „Telegrafului Român“. Avem însă cuvântul, când doctrine greșite de specialitate ortodoxă se propagă și prin bibliotecă de popularizare, a căror cetitori sunt în mare parte credincioși ai bisericii unite. Înțelegem »*Biblioteca populară a Asociațiunii*«.

Asupra punctului de vedere corect, cu privire la broșurile *religioase* ale „Astrei“, s'a mai vorbit odată în această revistă. Apreciam cu toții străduința ei de a pune în mâinile miilor de țărani cărți potrivite și de conținut variat. Când e vorba însă de alegerea și tipărirea cărților cu conținut religios, se cere o deosebită grijă și prevedere, căci făcându-se un singur pas greșit, se poate da anză la neînțelegeri și înstrăinare de problemele Asociațiunii, tocmai pentru intențiile străine, introduse într'un chip sau altul pe acest teren. Și asta e de dorit să se încunjure. Statutele Asociațiunii eschid orice chestie de confesionalism, deci e logic, ca să se observe regula aceasta și când e vorba de edarea cărților religioase. Ori va ști Asociațiunea să tipărească astfel de cărți religioase, cari le pot recomanda *ambele* biserici surori, ori dacă nu, să lase grija ăstorfel de cărți pe seama altora. Teologii bisericii neunite — cărora se încredințează *esclusiv* scrierea ăstorfel de broșuri —, cu greu putem crede, că ar putea aveă inaintea ochilor numai scopul

Astrei, carea în primul rând e instituție culturală comună. De aceea ni-se pare că va fi mai bine, dacă Astra nu va publica nimic de cuprins religios. Părerea aceasta o putem sprijini și cu una dintre broșurile Asociației (Nr. 20): »*Călăușa creștinului la biserică*, prelucrată și întregită după episcopul Nicodim al Hușilor.“

E o cârticică bine scrisă și de mult folos pentru creștini, are însă unele părți, cari trebuie să le esecționăm — pentru învățatura ce o conțin. Înțelegem partea referitoare la *liturgiile pentru morți*, reproducă din „Pravila cea mare“ dela Târgoviște (1652). Las că unele pasagii se remarcă prin confuzia și obscuritatea lor, încât ne mirăm cum se poate da — fără tâlcuire — o astfel de lectură pentru țărani! Iată un exemplu: „După răspunsul acestui dumnezeesc Dionizie, care răspunde la întrebarea de mai sus, care întreabă, cum îmi pare, el se arată, cum nu se iartă păcatele pentru dumnezeeștile liturgii și pentru rugii și milostenii“ (pag 26).

Cu mult mai interesantă și mai minunată e învățatura, ce se dă despre folosul slujbelor pentru sufletele celor morți, cu un cuvânt doctrina bisericii „ortodoxe“ despre locul curățitor, doctrină popularizată în broșuri, ca cele a Astrei. La pagina 29 cetim următoarele: „Și de aceasta mărturisește acest lucru și așa este adevărat, că *pentru dumnezeeștile liturgii se izbăvesc sufletele dintru mânilor Dracului și merg în mâna lui Dumnezeu*. Că sufletele păcătoșilor, cum am zis mai sus, cer dela vii liturgii și pentru un semn poruncesc, că pentru acele dumnezeești sfinte liturghii *primesc păcătoșii izbăvire și slobosie deplin de păcatele, carele au făcut într'aceasta lume*.“

Aidoma ca în articolul păr. Tulbure!! Decât că noi cerem dela conducătorii Asociațiunii să ne izbăvească de astfel de învățături. Barem din considerare pentru cetitorii-credincioși ai bisericii noastre, cari nu pot mistui așa dogme originale. (z.)

Cărți întrate la redacție.

Fr. Xav. Wetzel — Ion Belu, Bucură-te Marie. Gherla 1913. Prețul 50 fileri.

E. Zola — Const. Graur, Cheful dela Coqueville. (Biblioteca pentru toți Nr. 756). București 1913. Prețul 30 bani.

TELEFON.

Dr. R. Cluj. Am mai spus-o și o spunem din nou, că înșirarea unei cărți între »cărțile întrate la redacție« nu înseamnă nimic mai mult, decât că ea ni-s'a trimis. Nici decât nu cuprinde deci o recomandare.

Pentru redacție răspunde: Dr. Alexandru Rusu.
Proprietar-editor: Membrii redacției.